

BIULETYN

Nr 111 (860) • 5 grudnia 2011 • © PISM

Redakcja: Marcin Zaborowski (redaktor naczelny),

Jarosław Ćwiek-Karpowicz, Beata Górka-Winter, Artur Gradziuk,

Leszek Jesień, Beata Wojna

Perspektywy stowarzyszenia Ukrainy z Unią Europejską

Igor Lyubashenko

Narastające problemy władz ukraińskich z poszanowaniem wartości demokratycznych sprawiły, że podpisanie umowy stowarzyszeniowej między Unią Europejską a Ukrainą nie jest przesądzone. Fiasko negocjacji oznacza ryzyko dalszego pogorszenia stanu demokracji ukraińskiej oraz brak postępu w społeczno-gospodarczej modernizacji państwa. Unia Europejska powinna dążyć do jak najszybszego podpisania umowy stowarzyszeniowej z Ukrainą, gdyż zawarte w tej umowie zobowiązania dadzą jej możliwość oddziaływania na władze ukraińskie w celu przestrzegania przez nie zasad demokracji. Opublikowanie umowy pozwoli też na rozpoczęcie merytorycznej dyskusji nad korzyściami wynikającymi z integrowania się z Unią.

Aktualny kontekst. Negocjacje między Ukrainą a UE w sprawie umowy stowarzyszeniowej, mającej zastąpić Umowę o partnerstwie i współpracy z 1998 r., trwały od początku marca 2007 r. Ważnym elementem nowej umowy jest utworzenie głębokiej i wszechstronnej strefy wolnego handlu (DCFTA). Umowa zakłada otwarcie rynku wewnętrznego oraz dostosowanie w ciągu 15 lat ustawodawstwa ukraińskiego i standardów do norm UE w zakresie handlu i dziedzin z nim związanych, takich jak własność intelektualna, zamówienia publiczne czy konkurencja. Dzięki umowie Ukraina ma szansę stworzyć z Unią reżim handlowy zbliżony do funkcjonującego w Europejskim Obszarze Gospodarczym. Dnia 11 listopada 2011 r. odbyła się ostatnia runda negocjacji, podczas której strony poinformowały o osiągnięciu porozumienia dotyczącego postanowień umowy. Jediną niezgodną kwestią pozostało określenie wyraźnej perspektywy członkostwa Ukrainy. Kompromis w tej sprawie może być osiągnięty podczas zaplanowanego na 19 grudnia 2011 r. w Kijowie szczytu UE–Ukraina.

Istota i przyczyny kryzysu polityki europejskiej Ukrainy. Podpisanie umowy stowarzyszeniowej może nie dojść do skutku ze względu na pewne działania władz ukraińskich, świadczące o nieprzestrzeganiu zasad demokracji. Kilka miesięcy po wygranych wyborach przez Wiktora Janukowycza Sąd Konstytucyjny istotnie wzmocnił władzę prezydenta poprzez anulowanie reformy konstytucyjnej z 2004 r. W 2011 r. organizacja Freedom House odnotowała pogorszenie się sytuacji w Ukrainie w zakresie przestrzegania praw politycznych, swobód cywilnych oraz wolności mediów. W ostatnim czasie najpoważniejszym przypadkiem nieposzanowaniem wartości demokratycznych jest wykorzystanie sądów do walki z opozycją polityczną. Od grudnia 2010 r. w areszcie bez wyroku sądowego przebywa były minister spraw wewnętrznych Jurij Łucenko, któremu postawiono zarzuty nadużycia władzy; 11 października 2011 r. za przekroczenie uprawnień przy negocjowaniu kontraktu gazowego z Rosją w 2009 r. skazano m.in. na siedem lat więzienia byłą premier Julię Tymoszenko. Wątpliwości budzi fakt, iż wyrok oparto na przestarzałych przepisach prawa karnego, umożliwiającym karanie urzędników państwowych za decyzje o charakterze politycznym. Wyrok dla byłej premier stał się pretekstem do odwołania zaplanowanej na 20 października 2011 r. wizyty prezydenta Wiktora Janukowycza w Brukseli. Dla państw UE jest to najpoważniejszy argument za niepodpisaniem z Ukrainą umowy stowarzyszeniowej.

Nie bez znaczenia są także inne problemy Ukrainy, m.in. niezdolność do przeprowadzenia reform gospodarczych, w tym przede wszystkim naprawy finansów publicznych, czego oczekuje UE oraz MFW kredytuujący Ukrainę. Świadczy o tym dążenie obecnego rządu do renegotjacji ustalonych

w 2009 r. warunków zakupu rosyjskiego gazu, głównie obniżki ceny gazu, co pozwoliłoby zmniejszyć deficyt budżetowy, a zatem spełnić warunki otrzymania kolejnej transzy kredytu MFW bez reformowania rynku energetycznego i podniesienia cen gazu dla gospodarstw domowych. Cel ten może być jednak osiągnięty kosztem ustępstw wobec Rosji, która jest zainteresowana przejęciem kontroli nad ukraińskim systemem gazociągów, a także przystąpieniem Ukrainy do powołanej w 2010 r. unii celnej między Rosją, Kazachstanem i Białorusią¹.

Znaczenie umowy stowarzyszeniowej. Z punktu widzenia UE umowa stowarzyszeniowa z Ukrainą ma istotne znaczenie, byłby to bowiem pierwszy dokument tego typu zawarty z państwem Partnerstwa Wschodniego. Ze względu na znaczenie Ukrainy w regionie umowa może się stać punktem odniesienia dla negocjacji na temat podobnych dokumentów z innymi uczestnikami Partnerstwa. W dłuższej perspektywie może stworzyć na Ukrainie dogodny klimat inwestycyjny dla przedsiębiorstw unijnych.

Dla Ukrainy podpisanie umowy byłoby korzystne ze względów zarówno geopolitycznych, gdyż wzmocniłoby pozycję kraju na obszarze poradzieckim, jak i gospodarczych. Niewątpliwie znaczna część dużych firm zorientowanych na eksport, np. metalurgicznych i chemicznych, jest zainteresowana ułatwieniami w handlu z Unią. Z kolei dla tych operujących w sektorach mniej zaawansowanych technologicznie, takich jak rolnictwo i transport, a także w finansach i bankowości utworzenie strefy wolnego handlu oznacza ryzykowne otwarcie się na konkurencję z silnymi graczami unijnymi. Ze względu na znaczne koszty dostosowania się do norm i standardów unijnych poparcie dla umowy stowarzyszeniowej wielkich przedsiębiorców jest zróżnicowane niezależnie od branży, którą reprezentują. Potencjalnie najwięcej korzyści z implementacji umowy zyska mały i średni biznes, przede wszystkim dzięki poprawie klimatu inwestycyjnego oraz dostępowi do rynku wewnętrznego Unii.

Konsekwencje kryzysu. Twarde stanowisko rządu w Kijowie wobec określenia w umowie stowarzyszeniowej perspektywy członkostwa w UE można interpretować jako chęć zrzucenia winy na stronę unijną za ewentualne niepowodzenie negocjacji. Władze ukraińskie wydają się również nie wykluczać odstąpienia od integracji z rynkiem wewnętrznym UE na rzecz rosyjskich struktur integracyjnych. Ukraina 18 października 2011 r. podpisała umowę o utworzeniu strefy wolnego handlu w ramach WNP, co na chwilę obecną nie jest sprzeczne z utworzeniem przez nią strefy wolnego handlu z Unią, jednak w przypadku jej wejścia do wspomnianej unii celnej głębsza integracja gospodarcza z Unią będzie niemożliwa.

Niepodpisanie umowy stowarzyszeniowej nie oznacza zaprzestania dialogu i współpracy między UE a Ukrainą, ale zakres tej współpracy będzie ograniczony. Bez integracji Ukrainy z rynkiem unijnym mało prawdopodobne stają się przeprowadzenie niezbędnych reform strukturalnych oraz modernizacja gospodarki. Również stan ukraińskiej demokracji może jeszcze bardziej się pogorszyć, negatywnie oddziałując na pozostałe kraje Partnerstwa Wschodniego.

Rekomendacje dla Polski i UE. W obecnej chwili państwa UE powinny się zgodzić na podpisanie umowy stowarzyszeniowej z Ukrainą w możliwie najkrótszym czasie. Będzie to korzystne dla dalszego rozwoju dialogu między UE a Ukrainą przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, Ukraina zobowiąże się do przestrzegania unijnych standardów politycznych, co z kolei tworzy podstawę do stawiania przez UE bardziej twardych warunków już w najbliższym czasie (choć trzeba zaznaczyć, że podpisanie umowy nie oznacza jej wejścia w życie, ponieważ musi ona być ratyfikowana przez państwa UE, a to jest wątpliwe z uwagi na poważne zastrzeżenia co do stanu ukraińskiej demokracji). Po drugie, po podpisaniu i opublikowaniu umowy możliwe będzie przeprowadzenie merytorycznej i otwartej dyskusji na temat jej korzyści. Pozwoli to ugruntować proeuropejskie aspiracje społeczeństwa ukraińskiego, a przez to w większym stopniu wywierać presję na działania władz zmierzające do integracji z UE.

Bez względu na wynik negocjacji w sprawie umowy stowarzyszeniowej należy w ramach budżetu Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa rozwijać edukacyjne i finansowe narzędzia wspierania małych i średnich przedsiębiorstw. Mogą to być szkolenia na temat zasad funkcjonowania tych firm na rynku wewnętrznym Unii czy finansowa pomoc w ich zakładaniu i rozwoju. Mały i średni przedsiębiorcy mogą się stać podstawową grupą społeczną wspierającą integrację gospodarczą Ukrainy z UE, a ich wzmocnienie będzie korzystne nie tylko dla gospodarki ukraińskiej, ale również, w dłuższej perspektywie, dla rozwoju ukraińskiej demokracji.

¹ Szerzej o rosyjskich projektach integracji gospodarczej zob.: A.M. Dyer, *Rosyjska propozycja integracji gospodarczej obszaru WNP a europejskie perspektywy Białorusi*, „Biuletyn PISM” 2011, nr 107 (856), z 23 listopada 2011r.